

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 55
Godina XXVIII
Maj, 2023.
[str. 163-172]

© Monos 2023

Zapis o Zećiru Alefendiću iz Donje Lohinje

Edin Šaković

(prilog usmenoj historiji gračaničkog kraja)

U martu 2023. godine Gradski muzej u Gračanici posjetio je Zajim Šestan iz Donje Lohinje, 85-godišnji stanovnik tog sela i zasigurno najbolji poznavalac njegove prošlosti i tradicije. Zajim nam je poklonio jednu staru fotografiju – portret Zećira Alefendića iz Donje Lohinje, koji je umro 1938. godine u 96. godini života, ujedno nam ispričavši sve ono što je o Zećiru saznao i upamtio, po kazivanju starijih srodnika i komšija. Ta kazivanja su dio usmene historije Donje Lohinje i njezinih žitelja, historije koja je živjela u narodu, koja se prenosila s koljena na koljeno, bogatija i sadržajnija nego li ona pisana.

Ključne riječi: Donja Lohinja; Gračanica; Zećir Alefendić; prošlost; usmena historija; kazivanja; Zajim Šestan.

Dosta Gračanlija koji vole i cijene starinu, osobito stare fotografije, zacijelo su već zapazili fotografski snimak kojeg objavljujemo uz ovaj članak – portret jednoga starca, Bošnjaka, u narodnoj nošnji, markantne pojave, kako sjedi uz pendžer, s čibukom u ruci: zamišljen, opušteno gleda – *seiri*, kako bi to narod kazao. Taj starac je Zećir Alefendić iz Donje Lohinje, sela u kome je rođen, proveo život i dočekaao duboku starost. U tom selu je preselio i na Ahiret, a mezar mu se i danas nalazi u Greblju, na međi Pribave i Donje Lohinje, zajedničkom mezarju za ova dva naselja. Bio je ličnost zanimljiva životopisa, nekoć ugledan stanovnik ovoga sela – danas već skoro potpuno zaboravljen.

Samu fotografiju snimio je nepoznati autor još daleke 1935. godine, svega par godina prije nego je Zećir preselio na Ahiret. Sedamdesetak godina kasnije, fotografiju je skenirao i online objavio Zajimov rođak Mersed Šestan, na svom blogu koji je

Zećir Alefendić iz Donje Lohinje - fotografija iz 1935. godine

djelovao u okviru blog-servisa pri web-portalu *Gračanica.net*.¹ Danas već odavno nema ni te, ranije veoma popularne stranice, niti Mersedovog bloga, ali se fotografija u međuvremenu proširila društvenim mrežama, među ljubiteljima stare fotografije – ne samo s gračaničkog područja, već i šire. Gotovo niko nije znao priču o čovjeku, prikazanom na toj fotografiji, ali već sama njegova pojava za mnoge je (sudeći po komentarima) bila upečatljiva, interesantna, pa i fascinantna.²

Original spomenute fotografije u svojoj je kolekciji sačuvao Zajim Šestan iz Donje Lohinje – danas 85-godišnjak, možda već i najstariji

stanovnik ovoga sela, a sasvim sigurno najbolji znalac njegove prošlosti, ujedno i vrstan kazivač i prenositelj usmene narodne tradicije.³ U martu 2023. godine, Zajim je posjetio Zavičajnu muzejsku zbirku Gračanica, odnosno nov osnovani Gradski muzej, donijevši i poklonivši original ove fotografije. Uvećana i izrađena, ona će se uskoro naći među drugim starim fotografijama u okviru stalne postavke. No, od Zajima smo tom prilikom pribilježili i kazivanje o Zećiru Alefendiću, o njegovom životu i ugledu u selu, ali i o njegovoj porodici i familiji – sve ono što je naš kazivač, po pričama starijih, upamtio, u želji da prenese mladim generacijama.

1 Navedeni blog je djelovao na web-adresi: fruit.gracanica.org, a navedena fotografija je objavljena 13. 12. 2007. godine; arhivirana verzija bloga (i navedene objave) dostupna je na servisu web.archive.org, ali samo u tekstualnoj verziji, bez arhiviranih fotografija.

2 Inače, Mersed Šestan je ovu fotografiju kasnije ponovo objavio, na web stranici lohinja.com – koja je u trenutku pisanja ovoga priloga također nefunkcionalna; adresa objave (iz 2019.) – www.lohinja.com/donja-lohinja-stare-fotografije/ – dostupna je na web.archive.org, ali u tekstualnoj formi, bez fotografija.

3 Zajim je ujedno i saradnik "Gračaničkog glasnika"; u 45. broju našeg časopisa (maj 2018.), objavio je članak pod naslovom "O porijeklu i rodoslovlju familije Šestan" (str. 123-126).

Ta kazivanja su dio usmene historije Donje Lohinje i njezinih žitelja, historije koja je živjela u narodu, koja se prenosila s koljena na koljeno, historije koja je kudikamo bogatija i sadržajnija nego li ona pisana.

Kazivanja o Zećiru Alefendiću to upravo potvrđuju. U pokušaju da pronađemo neki pisani trag o ovom čovjeku, obratili smo se najprije na *domovnicu* – popise domaćinstava uspostavljene oko 1930. godine, koje su vodili džematski imami. Uz pomoć mr. sc. Rusmira Djedovića došli smo do knjige domovnice za Donju Lohinju, u kojoj je upisana i porodica Zećira Alefendića iz sela Donja Lohinja (kućni broj 110). Porodicu je činio sam Zećir, kao kućni starješina, po zanimanju težak, islamske vjere, te njegova supruga Ajiša Djedović, domaćica, iz Čekanića, rođena 1890. godine. Djece u domaćinstvu nisu imali.⁴ U domovnici je zabilježeno da je Zećir sin umrlog Muje, te da je rođen 1850. godine. Naknadno je upisano da je preminuo 26. augusta 1938. godine.⁵ Idući dalje, obratili smo se i na četrdesetak godina starije

gruntovne knjige, nastale prilikom uspostave gruntovnice za kotar Gračanicu (1891. godine). U Donjoj Lohinji, kao vlasnik kuće na k.č. 325/2 upisan je *Šećo Alefendić*, sin umrlog Mustafe iz Lohinje.⁶ Po imenima kasnijih nasljednika, vidimo da se radi upravo o Zećiru; *Šećo* je očito bio njegov nadimak, pod kojim je, eto, i upisan u gruntovne knjige.⁷ Ime Zećira Alefendića našli smo i u jednom dokumentu Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva Gračаница iz 1922. godine.⁸ I to je sve.

U pisanim vrelima, dakle, Zećir jedva da se i spominje – otprilike kao i svaki prosječan stanovnik Donje Lohinje tog doba. Ali, iz Domovnice vidimo da je Zećir živio od 1850. do 1938. godine – dočekao je, dakle, duboku starost. Zajim Šestan, pak, navodi da je doživio 95 godina života: tako su, barem, navodili svi koji su Zećira poznavali. U svakom slučaju, doživio je i preživio nekoliko ratova, “ispratio” je dva carstva, živio u tri države... Već zbog same te činjenice više je nego zanimljiva ličnost. No, i po mnogo čemu drugom

4 Domovnica za džemat Babunovići, Čekanići, Rapatnica, Orahovica i Donja Lohinja, str. 328. Džematski imam (imam-matičar) za ovaj džemat bio je Omer ef. Ferizović iz Babunovića.

5 Isto. U posebnoj napomeni stoji da se Zećirova supruga, dvije godine nakon njegove smrti, preudala za Muju Karića iz Donje Orahovice.

6 Ispise iz Gruntovnice za Donju Lohinju također mi je ustupio mr. sc. Rusmir Djedović, na čemu mu se i ovom prigodom toplo zahvaljujem.

7 Inače, prvi njegov susjed, upisan u Gruntovnici, bio je Šećo Ahmetašević, a ime *Šećo* susrećemo kroz dokumente i kasnije (u razdoblju između dva svjetska rata), kod još nekih Lohinjana. Očigledno se radilo o imenu – nadimku izvedenom od imena Zećir.

8 Riječ je, inače, o peticiji 28 mještana Donje Lohinje, koji su se izjasnili za postavljenje hafiza Ibrahima Sarajlića iz Gračаница na mjesto imama u Donjoj Lohinji. U peticiji su imena sljedećih mještana: 1. Ibrahim Bajrić, 2. Čamil Bajrić, 3. Arif Bajrić, 4. Mustafa Bajrić, 5. Meho Bajrić, 6. Osmo Bajrić, 7. Salko Šestan, 8. Ibro Mehanović, 9. Hasan Ahmetaš, 10. Mustafa Ahmetaš, 11. Emin Ahmetaš, 12. Ibrahim Ahmetaš, 13. Sulejman Mehinbašić, 14. Ibro Mehanović (“2.”), 15. Adem Smailbašić, 16. Mujo Hasur (Hašur), 17. Zećir Alefendić, 18. Ahmet Šestan, 19. Bahto Šestan, 20. Adem Ahmetaš, 21. Latif Ahmetaš, 22. Šećo Ahmetaš, 23. Abdulah Mehanović, 24. Osman Bećer, 25. Mehmed Bećar, 26. Mustafa Bećar, 27. Adem Šaković, 28. Bajro Abdić – “Svi iz Lohinje za Hafiza Sarajlića iz Gračаница” (Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gračаница, fond Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva Gračаница (1918.-1941.), nesređena građa). Sa Sarajlićem je 01. 12. 1922. zapisnički sklopljen i ugovor pred Povjerenstvom: Ibrahim Bajrić, Latif Ahmetaš i Bahto Šestan su se u ime mještana obavezali da će sakupiti i platiti imamu svotu od 1000 kruna, a u naravi – “tri dana oranja u polju Latifa Ahmetaša, obrađeno i gotovo kući donijeti”, uz 6 vozova drva, te 2 metra kukuruza – “i to sve u 3 kvartala isplatiti do Blagovijesti.” Hafiz Ibrahim Sarajlić se, sa svoje strane, obavezao da će uredno vršiti službu imama i sibjan-mualima, odrekavši se dotadašnje muezinske službe u Potok džamiji u Gračаница. Inače, dio mještana Lohinje se tada izjasnio protiv Sarajlića, tražeći da se za imama postavi Alija Đulić iz Gračаница. Donja Lohinja u tom vremenu nije imala džamije, već samo mekteb, koji je ujedno služio i kao mesdžid.

se izdvajao među svojim komšijama, mještanima Lohinje. Potvrđuju to kazivanja koja je upamtio Zajim Šestan – kazivanja njegovih starijih komšija i srodnika, s kojima se, po vlastitom priznanju, još od rane mladosti volio družiti, slušajući njihova sjećanja, predanja, pripovijesti, često i neke savjete koje su sami upamtili od još starijih ljudi. Zećirovo ime se u tim pričama često spominjalo – mahom uz savjete i poruke koje su ljudi prenosili, ponešto kazujući i o samome Zećiru i njegovom životu.

Mnoštvo je to zanimljivih podataka, koje svakako vrijedi zapisati – i na taj način trajno sačuvati. Jer kako veli ona stara poslovice koju svojevremeno u uvodu svog *Ljetopisa* pribilježi Bašeskija: što se pamti – nestaje, što se zapiše – ostaje.

Alefendići u Donjoj Lohinji su stara, danas izumrla familija.⁹ Po kazivanjima starijih mještana, koja je upamtio i saopćio Zajim Šestan, njihov rodonačelnik je bio Ahmet Alefendić, koji se u ovo mjesto doselio za vrijeme osmanske uprave. Kao isluženi vojnik, koji se istakao u ratu s Grcima, on je za svoje zasluge od osmanskog sultana dobio veliki zemljišni posjed, oko 350 duluma, s parcelama u Polju, te Lugovima. Riječ je o današnjem središtu Donje Lohinje, gdje se nalazi i mjesna osnovna škola.

Nije poznato odakle je Ahmet Alefendić došao i koje mu je dalje porijeklo. Moguće da ima neke veze sa Alefendićima iz Gračanice, ali ne zna se pouzdano. Gračanički Alefendići su kroz bračne veze bili povezani s nekim rodovima iz Donje Lohinje,¹⁰ ali Zajimu nije poznato da su održavali prisnije odnose sa Zećirom i njegovom porodicom, iz čega bi

se moglo zaključiti da su bili bliža rodbina. Osim toga, Alefendića je bilo i u Tuzli, a i u Doborovcima – dodao je Zajim, zaključivši da ne mora značiti da se radi o istoj familiji.

Zajim Šestan drži da je Zećir Alefendić bio Ahmetov sin. No, iz upisa u gruntovnicu (1891.) i domovnicu (oko 1930.) vidimo da se Zećirov otac zvao Mustafa, odnosno Mujo. Po svoj prilici, Ahmet je bio Mujin otac, a Zećirov djed. Spomenuti rat sa Grcima, iz Zajimovog kazivanja, najvjerovatnije se odnosi na grčku pobunu protiv Osmanskog carstva i rat za nezavisnost, od 1821. do 1829. godine. Sam Zećirov otac Mustafa već 1891. godine nije bio među živima. Uzme li se sve to u obzir, odgovara i hronološkom slijedu tri generacije.¹¹

Zećir je, po Zajimovom kazivanju, imao jednoga brata – Ibrahima, te sestru Ćazibu (Ćazbu). Ibrahim se nije ženio niti je imao potomaka, dok je Ćazba bila udata u gračaničke Hadžibegiće, te je imala više sinova (Agu, Sulju, Begu...) – i od njih brojno potomstvo.

Sam Zećir se, pak, dvaput ženio. Njegova prva supruga je bila Hasiba Omeragić iz Gradačca i sa njom je proživio najveći dio života. S njom je imao i najmanje troje djece – jednoga sina, koji je umro vrlo mlad, te dvije odrasle kćerke i od njih brojno potomstvo. Kasnije, poslije smrti prve supruge, ponovo se oženio – Ajišom Djedović iz Čekanića, u Lohinji poznatijom po nadimku Iša. Sa drugom ženom nije imao djece.

Zećirova prva supruga Hasiba je rodom bila iz Gradačca, ali je porijeklom bila vezana za Donju Lohinju: ona je, naime, bila kći Naze Šestan, koja se udala za Omeragiće u Gradačcu.¹² Srodnici Zećirove punice sma-

9 Ime ove familije, inače, izvorno je glasilo *Aliefendić*, iz čega bi se razumjelo da se radi o potomcima nekog Ali-efendije. U narodu se, pak, najčešće izgovara skraćeno, *Alefendić*, pa se i ovdje držimo te varijante.

10 Abdulah Alefendić iz Gračanice je bio oženjen od Bajrića iz Lohinje; prva supruga Ibri Šakovića iz Donje Lohinje (vlasnika poznate kafane pored Spreče, na granici s Pribavom) bila je Ifeta Alefendić iz Gračanice.

11 Vrijedilo bi potražiti lohinjske Alefendiće i u popisu stanovništva iz 1851. godine, ali taj nam je izvor za sada ostao nedostupan.

12 Naza Šestan ud. Omeragić bila je kći Mujage Šestana, sina Mula Avdije (rodonačelnika Šestana u Gračani-

trali su njega i njegovu porodicu dijelom svog roda – “šestanskom familijom”, održavajući s njima osobito dobre i prisne odnose. Održali su ih i poslije Hasibine smrti, te nakon što je Zećir doveo drugu suprugu.

Zećir Alefendić je u selu važio za veoma učenog, poštenog i nadasve uglednog čovjeka. Smatrali su ga jednim od mudrijih i obrazovanih ljudi u selu i mnogi su mu išli na sijelo, na razgovor, s povodom ili bez njega – u želji da se s njim posavjetuju, da nešto čuju od njega, da se u razgovoru okoriste. U tom vremenu, bio je i svojevrstan običaj da se ljudi okupljaju oko pametnijih mještana, hodža, pismenih i obrazovanih, ali i svih drugih koji su umjeli pripovijedati i od kojih se moglo ponešto naučiti. Zećir je bio među njima. Za njega se govorilo da je “hodžast”. Štaviše, oslovljavali su ga i titulom *efendija*, iako se nije bavio vjerskom službom. Obrađivao je svoj veliki zemljišni posjed, nešto je davao u najam, a imao je i dosta stoke, koju je iznajmljivao “na držanje” – uz odgovarajuću naknadu, prema tada važećem običajnom pravu (za držanje i korištenje krave, godišnja naknada je bila jedno tele i sl.). Doduše, nije isključeno da je Zećir u mladosti, možda, i pohađao medresu. U svojoj sredini se isticao poznavanjem islamskih propisa, svojom učenošću i znanjem. Postoje, čak, i priče da je “bio u dervišima” – iako se ne zna kojoj je tekiji pripadao i ko mu je šejh bio.

Mnogo je toga Zećir kazivao: o ratovima, o familijama, porijeklu, prošlosti, selima i naseljenosti, o starome stanovništvu. Od njega se moglo dosta toga čuti, upamtiti, prenijeti mlađima. Ali, govorilo bi se – “išli Zećiru na savjet”, jer on je uistinu bio i neka vrsta narodnog savjetnika, kao čovjek sa znanjem, ugledom i iskustvom.

Zećir je, tako, govorio svojim komšijama: ako neko nešto kupi, pazari – nemojte nipošto reći: “skupo si to platio” ili “loše si prošao”. Razočarat ćete čovjeka, povrijediti, može biti

da on poslije neće moći ni spavati, zbog brige i kajanja, a ništa više ne može promijeniti. Nego, recite mu: dobro si uradio, dobru cijenu si postigao – time ćete ga samo pomoći.

Isto tako, ljudima je često govorio da nastoje uvijek graditi dobre i skladne odnose u braku: “Gledaj da živiš dobro sa ženom”, poručivao im je. “Dženet je na ovom svijetu, kad se čovjek i žena lijepo slažu”.

Tako je Zećir “sjetov” ljude – i mnogi su se godinama, pa i desetljećima kasnije sjećali i držali njegovih savjeta, prenoseći ih mlađima. Otac, amidže i srodnici Zajima Šestana su to dobro upamtili, kao i mnogi drugi.

Donja Lohinja je većinom muslimansko selo, ali je u njoj bilo i hrišćanskih, pravoslavnih porodica. Sa sjevera je susjedno selo Gornja Lohinja, također naseljeno pravoslavicima, a isto je stanovništvo živjelo i južno od Spreče, podno Ozrena, odmah niže polja koja su Lohinjani starinom obrađivali. Sa tim narodom, “drugim i drugačijim”, od starih je dana valjalo živjeti skupa, a Zećir je svojim savjetima i svojim ličnim primjerom pokazivao kako treba živjeti. Svoje komšije druge vjere nesebično je pomagao – vjerovatno iz svog islamskog odgoja, pretpostavlja Zajim Šestan, držeći da će na taj način najbolje pokazati i dokazati njima samima, ali i svojim suvjernicima, osnovna načela dinu-l-islama, koja upućuju na vjersku snošljivost i dobrotu.

Komšije pravoslavci su bili uglavnom siromašniji ljudi – neki od njih su starinom bili kmeti (čifčije) na imanjima zemljoposjednika iz Gračanice, kako Bošnjaka muslimana, tako i pravoslavnih Srba (gazdinskih familija iz Gračanice, poznatih po bogatstvu). Poslije agrarne reforme, u novoj državi (Kraljevini), mnogi su opet ostali siromašni, izdržavajući porodice težaklukom. Kada bi trebalo podnijeti neki veći trošak, poput krsne slave – njihovi stariji su govorili: “Idi Zećiru, uzajmi”. I Zećir im je uvijek davao: često bi od njega uzajmljivali čak i pšenicu, jer nije se imalo...

ci, odnosno Donjoj Lohinji), te njegove supruge Nesibe Maglić, rodom iz Žepča.

A prilike su bile takve, mnogi nisu mogli ni vratiti. U nevolji uzajmivši od Zećira, glasno bi se pitali – “Joj, a kako ću vratiti?”, a Zećir im poručivao: “Lahko ćete. Dodite malo na kopanje i eto”. U većini slučajeva, nikad to ne bi ni naplatio, jer njive je obrađivao i bez radne snage dužnika.

Među pravoslavnim rodovima u Donjoj Lohinji – Stankovićima, Stojanovićima, Petrovićima, Đurićima, Zećir je uživao velik ugled. Jedan od uglednijih pravoslavnih domaćina, Stanko Stojanović, u to vrijeme je često isticao: “Za nas Zećir ne može umrijeti”.

Osim zbog pozajmica i materijalne pomoći, Zećira su pravoslavne komšije cijenile i zbog drugih stvari. Jedne prilike, Zećirovoj kući je došla neka mlađa pravoslavna žena, tražeći savjet. Zećir je tada sjedio sa Zajimovim ocem i njegovim bratićem Ademom; kada je žena došla, Zećir je odmah naložio supruzi da napravi kahvu i ugosti “snašicu”, a onda je pitao šta joj je muka. Žena mu ispriča da je sanjala ružan san, kako presmotava crno sukno... Zabrinuta, došla je Zećiru da joj san protumači, čuvši za njegovu učenost. Zećir se namrštio, vidjelo se da to smatra lošim predznakom. Ali ženi je iskreno odgovorio: “Nije dobro. Umrijet će ti neko u porodici”. I zaista, tako i bi: žena je imala malo, bolešljivo dijete, koje je ubrzo poslije toga umrlo. Mnoga su nejaka djeca u to doba umirala, ali poslije tog slučaja, u ono nekoliko lohinjskih pravoslavnih porodica, pročulo se da je Zećir vidovit, pa su mu i druge žene dolazile sličnim povodom, tražeći da im protumači san...

Zećir je pripovijedao i kazivao o ratovima, ali i o tome kako se u ratu treba ponašati. “Nemojte nipošto pljačkati”, govorio je. “Nemojte ići po kućama, a posebno skidati s mrtvih ništa. Nemojte to raditi, jer to Allah kažnjava”. Tako je govorio svojim komšijama. Mnogi od njih iz Lohinje krenuše 1914. u Svjetski rat. Nekoliko ih se nikada i ne vrati kućama, ali oni koji su preživjeli, u svojim su kazivanjima, pored ratnih doživljaja, spominjali i Zećireve savjete. Dođe tako i Drugi svjetski

rat, kojeg Zećir nije dočekao. Ratni vrtlog zahvati i Lohinju, bacivši njene stanovnike u razne vojske na različite strane. Mnogi su i tada pamtili Zećirove savjete, nastojeći i u ružnome vremenu očuvati obraz.

Ostalo je upamćeno da je Zećir predosjetio i konac ovozemaljskog života. Bilo je to jednog ljetnog dana, kada se zadesio u Muharema Šestana u gostima. Njegov domaćin, Zećir i drugi gosti su ručali, nakon čega se Zećir pozdravio s društvom i zaputio svojoj kući. Gledali su ga s prozora kako odmiče niz cestu – kad najednom pade na zemlju. Odmah su svi poskakali, istrčali vani... Prišli su mu, a Zećir se pridizao. Upitaše ga: “Šta bi, efendija?” – a on im odgovori: “Ne znam, ne umijem vam kazat. Dođe mi samo čovjek s leđa i ošide me štapom.” Niko nikakvog čovjeka nije vidio – valjda se to Zećiru pričinilo, kao znak smrti... Odmah su vezali konje, kola, odvezli ga kući. Smjestili su ga i upitali – hoće li da pozovu doktora, a on im reče: “Nemojte, nemojte ništa. Kraj je meni i gotovo. Nego, de mi dodajte onu moju svesku dužnika.” Kad su je dohvatili, on im naredi da je stave u furunu i zapale, da gleda kako gori. “Niko mi ništa dužan nije”, kazao je prisutnima. “Nemojte da bi od koga šta tražili”. Istina, spomenuo im je samo jedno ime – čovjeka kome je iznajmio volove, a koji nije o njima vodio dovoljno brige. “Dignite ih nazad”, rekao je, “jer slabo ih hrani”. Svi ostali dužnici – ostali su bez obaveza prema Zećiru.

*

Iza Zećira su ostale dvije kćerke, Hanumica i Čazba, rođene iz braka sa prvom suprugom, Hasibom Omeragić. Hanumica je bila udata za Mehmedagiću u Doboju i imala je sina Aliju, kasnije poznatog advokata. Čazba je bila udata za Muhameda Sarajlića iz Gračanice i imala je sinove: Mehmedaliju, Hazima, Čazima, Asima, Šefika – i od njih brojno potomstvo. Kćerke su naslijedile i najveći dio Zećirovog posjeda. Hanumica je dobila polje oko današnje škole, a Čazba Lugove. Nešto je pripalo i Zećirovoj sestri

Čazbi, a dio je “omirazila” i druga supruga, Iša. Zemljište koje je naslijedila Hanumica kasnije je kupio Mehmed Džambo. Sarajlići su se, pak, na svom dijelu i nastanili.¹³ Na mjestu gdje je bila Zećirova kuća, kasnije je živio njegov unuk Čazim Sarajlić. No, Sarajlići iz druge generacije su najveći dio zemlje u Lohinji isprodali i raselili se.

Uz kazivanje o Zećiru, treba ponešto reći i o Zećirovom bratu Ibrahimu – čovjeku drugačijih životnih puteva. Njegova sudbina bila je u neku ruku tragična, a kazivanja o njoj služila su na pouku mladima, pa ih i vrijedi pribilježiti.

Ibrahim je, kao i Zećir, naslijedio dosta imetka – s bratom je podijelio očevo imanje. Svoj dio je obrađivao, dajući zemlju „napola“, od čega je imao lijepe prihode. Međutim, nije se ženio niti je zasnovaio porodicu. Naprotiv, živio je boemski, volio je piti i kartati. Na kartama je i sve izgubio, i to od svog komšije.

Po pričama, desilo se to u Kakmužu, gdje se uz mezu i piće okupilo društvo uglednijih Gračanlija, ljubitelja kocke. Među njima je bio i Mujaga Smajilbašić – najbogatiji Lohinjanin, zemljoposjednik s brojnim imanjima, kmetovima u Skugriću, kao i hanom u Gračanici.¹⁴ Ibrahima je “krenula karta”, dobio je više puta zaredom. Uvjeren da je svojim drugovima pokupio sav novac, potpuno ih “oprao” i ostavio praznih džepova – oholo je kazao: “E sad, ko bi od vas imao sto dukata – dao bih mu ono imanje u Lohinji!” Već dobro pri piću, smetnuo je s uma da iskusni koc-

kari unaprijed odrede sumu koju će potrošiti, u slučaju da ne budu imali sreće. Ljudi se zgledaše, a utom se javi Mujaga Smailbašić: “Ibrahime, prevarit ćeš se! Da nećeš slagati?” Ibrahim odvrati da neće. Mujaga na to izvadi kesu s novcem, izbroja stotinu dukata pred svjedocima. Ibrahim vidje da je pogriješio, ali da ne izgubi obraz, nije imao kud, već primi novac; odmah sastaviše ugovor i staviše potpise. Ibrahim tada nastavi piti – šta bi drugo, a kad ga je piće potpuno savladalo, društvo ga smjesti u fijaker i otpremi kući. Ujutro, kad se probudio i rastrijeznio, vidje, nekakvi novci u džepu. Nije se sjećao ničega: potraži one koji su sjedili s njim, upita ih, a oni mu vele: “Pa ti si, bolan, prodao!” – “Pa kome?” – Mujagi. – “Pa koliko?” – sve! “Pa kuća sama toliko vrijedi!”, zavapio je Ibrahim, ali džaba... Žalio se poslije sudu, ali ništa od toga, ugovor je bio valjan, sačinjen pred svjedocima, potpisi imaju. I tako je Ibrahim od cijelog svog imanja, na kraju dospio da bude najamnik kod tog istog Mujage Smajilbašića.¹⁵

Ali, i u Mujage–kako došlo – tako i otišlo: imanje ga je jedva nadživjelo, a teška porodična tragedija bacila je sjenu na svo ovozemaljsko bogatstvo. Naime, Mujaga je imao jednoga sina, koji ga nije baš slušao. Dođe Prvi svjetski rat, momka dignuše u vojsku. Otac je mogao spasiti svog jedinca od odlaska u rat, ali Mujaga je držao da će se on barem u vojsci naučiti redu: “Malo će ga proćerati”, govorio je, “kad nije zadovoljan mojom dobrotom”. Na nesreću, sin mu je ubrzo poginuo. Pogođen tim gubitkom, ni

13 Čazbin suprug, a Zećirov zet Muhamed Sarajlić bio je trgovac i držao je radnju na čaršiji. Spominje se i kao član mjesnog i sreskog rukovodstva Kulturno-prosvjetnog društva “Gajret”, te kao član Sreskog vakufsko-me-arifskog povjerenstva Gračanica (Omer Hamzić, *Gračanica i okolina između dva svjetska rata (pravno-politički i društveno-ekonomski razvoj)*, Gračanica: Monos, Sarajevo: Avicena, 2015., 273 i 306). U dokumentima se spominje i s titulom efendija, iz čega zaključujemo da je pohađao medresu.

14 Po Zajimovom kazivanju, Smajilbašići bi mogli biti iz Užica; ostalo je upamćeno da su se prvo naselili u Stanić Rijeku, odakle su doselili u Lohinju.

15 Za taj period njegovog života veže se i jedna šaljiva anegdota. Naime, Ibrahim se nekim poslom zaputio u Posavinu, valjda u Skugriće, kad na raskršću opazi neku ženu, “Šokicu”, katolkinju, drži se za glavu i plače. On je upita – šta je, zašto plače? Ona mu reče da joj je umrlo dijete, a nije bilo kršteno. “Pa nije to ništa”, reče joj Ibrahim, “U mene je otac umro, a nije bio kršten.” Žena mu začuđeno veli: “Ma, jami, tako...?” – “Tako”, odvrati on. I tako je “razgovori”; žena obrisa suze, ode, a i on nastavi svoj put.

Mujaga nije dugo živio. Njegova supruga se kasnije preudala za Rifat-agu Mehinagića, ali taj brak nije potrajao. Rifataga je, po pričama, odmah krenuo prodavati zemlju, što se Mujaginci nije svidjelo. Konačno, pozvala je svog sestrića Husein-agu Dervišbegovića iz Orašja, koji je kao mladić došao na imanje u Lohinju, preuzevši brigu o zemlji.¹⁶ Nakon tetkine smrti, zemlju je i naslijedio, oženivši se od gračaničkih Sumana. Ali i sam je ubrzo najveći dio rasprodao, vrativši se u Orašje. Dio Mujaginog imanja je, svakako, pao i pod udar agrarne reforme, a ostatak je, eto, u kriznim vremenima međuratnog razdoblja rasparčan i rasprodan. Zadnjih stotinu dula kupio je Dragutin Kojić iz Skipovca, za 1.500 tadašnjih dinara – taman koliko je, po kazivanjima, gračanički veletrgovac Sabrija Prohić, 1923. godine, dao “na čelo” novorođenom kraljeviću Petru Karađorđeviću. Ova priča svjedoči o dolasku vremena u kojima imetak u zemlji više i nije bio neko bogatstvo – barem ne u poređenju s onim što su krupni trgovci i poduzetnici poput Sabrije uspijevali zaraditi.¹⁷ Kasnije je i Dragutin rasprodao zemlju u placeve. Najviše je opet dospjelo u posjed familije Smailbašić – brojnih potomaka Mujaginih srodnika.¹⁸

Stara vremena su nepovratno prošla, generacije su se smjenjivale. Donja Lohinja je izrastala i širila se. Danas malo ko u ovome selu zna za njegove nekadašnje istaknutije i poznatije stanovnike, ljude poput Zećira Alefendića, Mujage Smailbašića, hafiza Abdulaha Šestana... Porodice su se odseljavale, ali i doseljavale. Dosta je novih stanovnika

Lohinje porijeklom “sa strane”, ali čak i mnogo onih koji bi se nazvali starosjedocima jedva da zna za neke stare, danas “zamrle” familije u selu: Ramiće, Karaosmanoviće, Alefendiće... Ne znaju to ni oni koji su na različite načine naslijedili njihovu zemlju.

Ranije, u našem je narodu važno pravilo: “Ako se sjećaš onoga čija je bila zemlja na koju si kuću stavio, ako znaš porijeklo – dužan si mu makar fatihu proučiti. Pogotovu ako si tu zemlju dobio, omirazio ili naslijedio...” Tako se pričalo među ovdašnjim svijetom. Po kazivanju Zajima Šestana, svega jedan od Zećirove brojne prauučadi pokazivao je zanimanje za prošlost i porijeklo svoje familije. Ostali – veoma slabo... Zaborav po kome su Bošnjaci poznati odlika je i Zećirovih nasljednika.

Mezarje na međi Pribave i Donje Lohinje, prije desetak godina – dženaza Čazimu Sarajliću, jednome od Zećirovih unuka. Naš kazivač Zajim blizu je kabura. Pažnju mu privlači jedan par, mlađa žena i njen muž, koji su stajali u neposrednoj blizini – oslanjaju se na stari, “aginski” nišan s arapskim natpisom. Zajim im prilazi, iz razgovora saznaje da je to jedna od Zećirovih prauunuka sa svojim mužem. Blago ih upozorava da se ne oslanjaju na nišan, već pomalo nakrivljen, upitavši ih – znaju li kome on pripada. Naravno, nisu znali...

Zećirov nišan, s lijepim, kaligrafski ispisanim i reljefno izvedenim arapskim natpisom, materijalna je uspomena na ovoga, nekada poznatog čovjeka. Slova u epitafu su bila dodatno istaknuta tamnom bojom, koja je do danas već izbljedjela – ali današnjim

16 Po pričama, Huseinaga je i natjerao Rifatagu na raskid braka s njegovom tetkom, zaprijetivši mu pištoljem. Inače, u vrijeme dok je živio u Donjoj Lohinji, Huseinaga se spominje kao povjerenik Kulturno-prosvjetnog društva “Gajret” za ovo selo (O. Hamzić, *Gračanica i okolina između dva svjetska rata*, 271, nap. 119).

17 O Sabriji Prohiću, pogledati: Rusmir Djedović, *Sabrija Prohić – prvi moderni biznismen u privrednoj historiji Gračanice*, Gračanički glasnik, god. IX, br. 18, 2004., 65-68; Zlatko Hasanbegović, *Muslimani u Zagrebu 1878.-1945.: doba utemeljenja*, Zagreb: Medžlis Islamske zajednice u Zagrebu, Institut društvenih znanosti “Ivo Pilar”, 2007., 417-420.

18 Zadnja dva dula naslijedila je Dragutinova kćerka (udata Pavić), koja je poslije 1996. zamijenila imovinu s jednom porodicom iz Svjetlice.

su generacijama ionako čitka taman koliko i egipatski hijeroglifi. Ipak, pri kraju našeg razgovora, Zajim Šestan je izrazio želju da na proljeće, kad otopli, sa svojim rođakom Meršedom obide mezarje i Zećirov nišan ispravi, te obnovi boju na harfovima.

“Svaki kamen koji govori o nama – to treba čuvati”, zaključio je Zajim.

Uistinu, svaki kamen zaslužuje da se očuva, ali i svako kazivanje, pripovijest i sjećanje vrijedi da se zabilježi. Uz materijalne spomenike, usmena historija je sastavni dio kolektivnog pamćenja jednog naroda, a narod bez pamćenja i znanja o sebi – narod je bez identiteta.

U ovome članku pribilježili smo neka kazivanja o Zećiru Alefendiću iz Donje Lohinje i još nekim znamenitijim ličnostima iz tog sela – kazivanja koja su se prenosila s koljena na koljeno, ali i kazivanja koja, nažalost, često nestaju s posljednjim kazivačima i nepovratno tonu u zaborav. Zapisati ih i na taj način trajno sačuvati – dužnost je i obaveza svih onih kojima je stalo do očuvanja našega naslijeđa i znanja o našoj povijesti.

A znanje o vlastitoj povijesti – znanje je o nama samima.

Iskreno se nadamo da će i ovaj članak biti poticaj u tom smjeru.

SUMMARY

THE RECORD ABOUT ZEĆIR ALEFENDIĆ FROM DONJA LOHINJA (A CONTRIBUTION TO THE ORAL HISTORY OF THE GRAČANICA REGION)

In March 2023, the Town Museum in Gračanica was visited by Zajim Šestan from Donja Lohinja, an 85-year-old resident and certainly the most knowledgeable and informed person when it comes to the past of his village. Zajim gave us an old photo – a portrait of Zećir Alefendić from Donja Lohinja, who died in 1938 at the age of 96, at the same time telling us everything he learned and remembered about Zećir, according to the accounts of older relatives and neighbors. These stories are part of the oral history of Donja Lohinja and its inhabitants, a history that lived among the people, that was passed down from generation to generation, much richer and more contentful than the written history.

